

Allochtone werknemers op lokale arbeidsmarkten

Vertommen, S. & Martens, A. (2005). *Allochtone werknemers op lokale arbeidsmarkten: beschrijving van een gegevensbestand op arrondissementeel niveau*. Working paper, K.U. Leuven, Departement Sociologie, Afdeling Arbeid en Organisatie, Leuven.

Recente publicaties (Okkerse & Termote, 2004) betreffende de arbeidsmarktpositie van vreemdelingen, stellen telkens vast dat het moeilijk is om 'harde' cijfers en statistieken voor te leggen. Aan de hand van de bestaande statistieken is het inderdaad slechts mogelijk een onderscheid te maken tussen Belgische en vreemde (buitenlandse) werknemers. Over de vreemdelingen die Belg zijn geworden bestaat er geen accurate informatie. Zij worden bij de 'andere' Belgen toegevoegd. Recent is men er toch in geslaagd om een systematische koppeling door te voeren tussen het Rijksregister en de gegevens van de Rijksdienst Sociale Zekerheid (RSZ), de Rijksdienst Sociale Zekerheid Plaatselijke en Provinciale Overheden (RSZPPO) en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). Dankzij deze koppeling kon, per geselecteerde werknemer (geanonimiseerd), nagegaan worden of deze werknemer ooit over een andere dan de Belgische nationaliteit beschikte. Op deze manier konden de allochtone Belgen als een aparte categorie weerhouden worden en was informatie beschikbaar over de voormalige nationaliteit. De Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) verzorgde de dataverzameling voor dit bestand. In wat volgt wordt het databestand kort in kaart gebracht en worden bij wijze van voorbeeld de grote lijnen van de arbeidsmarktpositie van allochtone Belgen en vreemdelingen voor de arrondissementen Brussel, Hasselt en Gent toegelicht.

Allochtone en autochtone Belgen én vreemdelingen in één bestand

Het geanonimiseerd bestand bestaat uit de volgende **deelpopulaties**:

- Alle *vreemdelingen* die op 30 juni 2001 een nomenclatuurcode 11, 20, 30 of 40 hebben en tussen 18 en 55 jaar oud zijn.¹ Een vreemdeling is een persoon die de Belgische nationaliteit niet bezit.
- Een 50% steekproef van alle *allochtone Belgen* uit de groep van personen die op 30 juni 2001 een nomenclatuurcode 11, 20, 30, of 40 hebben en tussen 18 en 55 jaar oud zijn, gestratificeerd naar regio, geslacht en leeftijd. Een allochtone Belg is een persoon die de Belgische nationaliteit bezit maar voordien een andere nationaliteit had.
- Een steekproef van 2000 *autochtone Belgen* per arrondissement, die op 30 juni 2001 een nomenclatuurcode 11, 20, 30 of 40 hebben en tussen 18 en 55 jaar oud zijn. Deze steekproef werd per arrondissement gestratificeerd naar geslacht, leeftijd en

nomenclatuur. Een autochtone Belg is een persoon die de Belgische nationaliteit bezit en enkel deze nationaliteit heeft gehad.

De volgende **variabelen** werden opgenomen in het databestand:

- Persoonlijke variabelen (leeftijd, geslacht, nationaliteit en herkomst).
- De positie op de arbeidsmarkt (nomenclatuurcode: werkend in loondienst-werkloos).
- Voor de werkenden: loon, sector en statuut, grootte en statuut van de onderneming.
- Voor de werklozen: opleiding, duur van de werkloosheid, datum van eerste inschrijving bij de RVA.

De gegevens van deze geselecteerde personen zijn beschikbaar voor de jaren 1998, 1999, 2000 en 2001 en laten toe een beeld te schetsen van de statistische verdeling van de verschillende bevolkingscategorieën op de Belgische arbeidsmarkt: de concrete arbeidsmarktpositie van vreemdelingen en nieuwe Belgen in 2001 kan gedetailleerd weergegeven worden. Op grond van deze gegevens zullen de over- en ondervetegenwoordiging van deze categorieën in bepaalde sectoren, statuten, loongroepen, enz. duidelijk worden.

Tabel 1.

Aandeel autochtone Belgen, allochtone Belgen en vreemdelingen (Brussel, Hasselt en Gent, juni 2001)

Herkomst	Brussel	Hasselt	Gent
N	272 025	134 673	175 294
Autochtone Belgen	57,0	88,5	94,3
Allochtone Belgen	18,2	6,0	2,8
Vreemdelingen	24,8	5,5	2,9

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid Arbeidsmarkt (Datawarehouse, bewerkingen Steunpunt WAV en Departement Sociologie K.U. Leuven).

Tabel 2.

Aandeel allochtone Belgen en vreemdelingen naar etnische herkomst (Brussel, Hasselt en Gent, juni 2001)

Herkomst	Brussel		Hasselt		Gent	
	% AB	% V	% AB	% V	% AB	% V
N totaal	49 698	67 392	8 044	7 401	3 984	5 051
Buurlanden	5,8	21,9	10,1	14,1	24,0	29,1
Italië	4,4	14,7	18,2	43,6	3,5	4,2
Zuid-Europa	3,5	20,9	6,3	11,7	3,8	4,9
Andere O.-Europa	5,4	3,2	6,6	2,5	5,8	6,4
Andere Europa	0,7	2,1	0,7	0,4	1,6	2,1
Marokko	42,4	19,4	8,2	5,5	6,8	6,3
Turkije	12,9	6,6	41,6	17,4	35,4	31,2
Andere Afrika	11,6	5,7	1,4	1,0	8,8	7,7
Andere Azië	6,6	2,8	1,8	2,8	5,2	5,1
Andere	2,2	2,2	0,3	0,7	2,4	2,6
Onbepaald	4,6	0,6	4,8	0,5	2,8	0,5
Totaal	100	100	100	100	100	100

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid Arbeidsmarkt (Datawarehouse, bewerkingen Departement Sociologie K.U. Leuven).

Drie arrondissementen doorgelicht

In wat volgt wordt de arbeidsmarktsituatie van allochtone Belgen en vreemdelingen voor drie arrondissementen doorgelicht, met name Brussel, Gent en Hasselt/Genk. Voor Brussel werd reeds een grondige analyse doorgevoerd in het kader van een opdracht van de BGDA over etnische discriminatie bij de aanwerving en de tewerkstelling (Martens, Ouali, Van de maele, Vertommen, Dryon & Verhoeven, 2005). Gent en Hasselt/Genk werden gekozen opdat een vergelijking met eerder onderzoek op basis van gegevens uit 1997 (Verhoeven, 2000) mogelijk zou zijn.²

Omvang van het aantal vreemdelingen, autochtonen en allochtonen in de arrondissementen Brussel, Gent en Hasselt (juni 2001)

De KSZ-gegevens geven een duidelijk en precies beeld van de omvang van het aantal personen in de deelpopulaties (autochtone Belgen, allochtone Belgen en vreemdelingen (volgens herkomst)) in deze drie arrondissementen (zie tabel 1 en tabel 2).

Hieruit kunnen we de volgende vaststellingen afleiden:

Het aandeel allochtone Belgen onder de 'allochtonen' (= allochtone Belgen + vreemdelingen) is aanzienlijk, zowel in absolute aantallen als procentueel gezien. De autochtone Belgische bevolking vertegenwoordigt 57% van de werknemerspopulatie in Brussel en 94% en 88,5% in Gent en Hasselt. De allochtone Belgen maken 18,2% uit van de totale werknemerspopulatie in Brussel; 2,8% in Gent en 6,0% in Hasselt. De vreemdelingen vertegenwoordigen 24,8% van de totale werknemerspopulatie in Brussel, 2,9% in Gent en 5,5% in Hasselt.

Het onderbrengen van de allochtone Belgen bij de categorie 'Belgen', leidt tot belangrijke statistische vertekeningen en heeft nagenoeg een halvering van het aantal 'allochtonen' tot gevolg.

De 'etnische' samenstelling van de populaties 'vreemdelingen' en 'allochtone Belgen' is wezenlijk anders. In Brussel en Hasselt maken de categorieën

'Buurlanden', 'Italië' en 'Zuid-Europa' respectievelijk 57,5% en 69,4% van de vreemdelingenpopulatie uit en slechts 34,6% (Hasselt) en 13,7% (Brussel) van de allochtone populatie. Bij de 'Marokkanen', de 'Turken' en de 'Andere Afrikanen' zijn de 'genaturaliseerden' echter talrijker dan zij die tot de categorie 'vreemdeling' behoren.

Als in de toekomst, in de verschillende tewerkstellingsstatistieken de variabele nationaliteit als significant criterium gehanteerd blijft om bijvoorbeeld achterstand of statistische discriminatie waar te nemen, dan zullen hoogstwaarschijnlijk verkeerde besluiten worden geformuleerd. Indien de vastgestelde trend zich doorzet, zal de categorie 'vreemdeling' immers steeds meer door EU-onderdanen bevolkt worden. Dit zal leiden tot de vaststelling dat statistische discriminatie over de jaren heen afneemt. Nemen we echter alle allochtonen (vreemdelingen én allochtone Belgen) in rekening, dan blijkt deze conclusie zeker niet in overeenstemming met de werkelijkheid.

Tewerkstellingsituatie en werknemersstatuut

Opnieuw kan worden vastgesteld dat de verschillen tussen het nationaliteitsstatuut 'Belg/vreemdeling' binnen eenzelfde etnische categorie veel minder belangrijk zijn dan de verschillen tussen de etnische categorieën zelf. Autochtone Belgen en EU'ers (buurlanden, Italië en Zuid-Europa) zijn significant meer 'werkend' en veel minder werkloos dan Marokkanen, Turken en 'andere Afrikanen' of ze nu Belg geworden zijn of niet. Voor die laatste categorieën heeft het verwerven van de Belgische nationaliteit blijkbaar geen noemenswaardige invloed op hun tewerkstellingskansen.

Een analoge vaststelling kan gedaan worden wat het statuut betreft (arbeider, bediende, ambtenaar). Het verwerven van de Belgische nationaliteit heeft voor Marokkanen en Turken nauwelijks gevolgen voor de toegang tot het ambtenarenstatuut. Voor de 'buurlanden', Italië en Zuid-Europa heeft dit wel (positieve) gevolgen.

Bij de *mannen*, is het statuut van arbeider bij Marokkanen en Turken vrij frequent. Belgen en EU'ers daarentegen (de buurlanden in het bijzonder) genieten vaak een bediendestatuu. Het al dan

niet bezitten van de Belgische nationaliteit, maakt hier weinig verschil. Het ambtenarenstatuut blijft echter wel het voorrecht van de autochtone Belgen. Bij de *vrouwen* is de doorstroming naar een bediendestatuut voor alle categorieën en zeker voor de allochtone Belgen een verworvenheid geworden, zelfs voor de allochtone Belgische vrouwen van Marokkaanse en Turkse herkomst is dit het geval. Het ambtenarenstatuut is echter voor de autochtone Belgische vrouw gereserveerd. Enkel personen afkomstig uit de buurlanden en de EU'ers slagen er soms in om dit statuut te verwerven. Het arrondissement Gent vormt hierin een uitzondering: meer dan 10% van de allochtone Belgische vrouwen van Marokkaanse en Turkse herkomst of behorend tot de categorie 'andere Afrika' zijn er tewerkgesteld onder het ambtenarenstatuut.

De belangrijkste tewerkstellingssectoren

Wanneer de cijfers met betrekking tot de sector van tewerkstelling (NACE-nomenclatuur) worden geanalyseerd, leidt dit tot de volgende vaststellingen.

Autochtone Belgische mannen zijn vaak tewerkgesteld in de volgende sectoren: openbaar bestuur en collectieve diensten, onderwijs, handel, bouw en vervoer te land. Voor de autochtone Belgische vrouwen komen daar nog de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en de horeca bij. Gezamenlijk maken deze sectoren voor de verschillende arrondissementen 30 tot 55% van de arbeidsplaatsen uit. Openbare diensten en onderwijs samen tellen op zich al voor 20 tot 25% van de tewerkstelling.

Marokkaanse en Turkse vreemdelingen werken in belangrijke mate in de sectoren interim-kantoren en tijdelijke tewerkstelling, industriële reiniging, de horeca en de bouwsector. In Gent komt daar nog de textielsector bij en in Hasselt de vervaardiging en assemblage van auto's. Diegenen die de Belgische nationaliteit hebben verworven, werken ook nog in de handel. De Marokkaanse en Turkse vrouwen, ten slotte, werken ook in de sector gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (sector 85).

De werknemers afkomstig uit de buurlanden, Italië en Zuid-Europa werken niet of in veel mindere

mate in de sectoren interim-kantoren en tijdelijke tewerkstelling en industriële reiniging. Ze hebben echter wel – wanneer zij Belg zijn – in beperkte mate toegang tot de sector openbaar bestuur en collectieve diensten en – voor de vrouwen – het onderwijs.

'Andere Afrikanen' (Zwart-Afrika) vindt men meestal terug in de sectoren interim-kantoren en tijdelijke tewerkstelling, industriële reiniging en horeca. Soms werken zij ook bij de openbare besturen, en als ze vrouw zijn, in de sector gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

De 'sectorale overlapping' is dus voor de verschillende etnische deelpopulaties vrij gering. Met andere woorden, de kans dat allochtone Belgen en vreemdelingen van een bepaalde etnische herkomst in specifieke sectoren en niet in andere worden tewerkgesteld is vrij groot. Het bestaan van specifieke deelmarkten voor vrouwen werd reeds eerder vastgesteld. Naast een genderstratificatie stellen we echter ook een etnostratificatie vast. Deze vaststelling wordt eveneens bevestigd wanneer de hoogste en laagste loonsectoren met elkaar worden vergeleken.

De etnische- en genderverdeling binnen de hoge en lage loondeelmarkten

Het gegevensbestand laat toe op arrondissementeel niveau een vergelijking te maken tussen de verschillende sectoren. Dit geeft ons ook de mogelijkheid om de sectoren te klasseren volgens het gemiddeld (bruto) dagloon (de variabele dagloonklasse varieert van klasse 6 tot klasse 36; elke klasse heeft een range van vijf euro). Voor de drie arrondissementen werd een dergelijk klassemment opgesteld. Enkel de sectoren waar ten minste 1% van de autochtone loontrekkende werknemers tewerkgesteld was, werden weerhouden. We beperkten ons hier verder tot de vijf tot acht hoogste en laagste loonsectoren, zowel voor de mannen als voor de vrouwen. Binnen deze sectoren werd nagegaan hoe de verschillende deelpopulaties allochtone Belgen en vreemdelingen vertegenwoordigd waren (tabellen, zie workingpaper).

Uit de analyse bleek dat in de lage loonsectoren (interim en tijdelijke arbeid, horeca, bouw, indus-

triële reiniging, kleinhandel, ...) doorgaans meer werknemers van Marokkaanse en Turkse herkomst werken, terwijl deze categorieën duidelijk ondervertegenwoordigd zijn in de hoge loonsectoren (financiële instellingen, chemische nijverheid, metallurgie, productie en distributie van water, elektriciteit en gas, onderwijs, vervaardiging en assemblage van auto's, ...).

Interessant toch op te merken, is de 'doorbraak' van sommige categorieën in bepaalde hoge loonsectoren. De allochtone Belgen en vreemdelingen uit de buurlanden (mannen en vrouwen) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vinden we terug in de diverse verenigingen, in de advies en bijstand aan ondernemingen en personen en in de recreatie en cultuur. Ook in Gent en Hasselt treft men een significante vertegenwoordiging van de buurlanden in de hogere loonsectoren. In de arrondissementen Gent en Hasselt stelt men eveneens een doorbraak van de allochtone Belgen en vreemdelingen uit Marokko en Turkije in specifieke sectoren: de chemie in Gent en de autoassemblage in Hasselt (vrouwen) en Gent (mannen). Personen afkomstig uit Italië en Zuid-Europa breken door in de Brusselse en Hasseltse metallurgie.

In die respectievelijke sectoren zal men verder het statuut van de werknemer (arbeider of bediende) moeten natrekken. Een eerste blik leert ons dat in die sectoren allochtone Belgen en vreemdelingen uit Marokko en Turkije meestal een arbeidersstatuut hebben.

Besluit

Het beschikbare statistische databestand maakt een zorgvuldige beschrijving mogelijk van de arbeidsmarktsituatie van de verschillende deelpopulaties (autochtone Belgen, vreemdelingen en allochtone Belgen), volgens etnische herkomst. Op basis van de arrondissementele analyse (Gent, Hasselt en Brussel) kunnen we stellen dat er sprake is van etnostratificatie van de arbeidsmarkt. Sommige etnische herkomstgroepen bekleden systematisch een inferieure positie voor het merendeel van de hierboven besproken kenmerken. De rangorde van sterke naar zwakke arbeidsmarktpositie ziet er als volgt uit:

- Stratum 1: autochtone Belgen en personen afkomstig van de buurlanden, zowel vreemdelingen als allochtone Belgen.
- Stratum 2: genaturaliseerde Italianen en Zuid-Europeanen.
- Stratum 3: Italianen en Zuid-Europeanen
- Stratum 4: genaturaliseerde andere Afrikanen
- Stratum 5: andere Afrikanen
- Stratum 6: genaturaliseerde Marokkanen en Turken
- Stratum 7: Marokkanen en Turken

Uit deze hiërarchie blijkt dat de 'nieuwe' Belgen zich voor alle herkomstgroepen één stratum hoger bevinden dan de vreemdelingen van dezelfde herkomstgroep en het dus nauwelijks beter doen op de arbeidsmarkt. Naturalisatie blijkt dus geen oplossing te zijn voor de problemen die sommige deelpopulaties ondervinden. Genaturaliseerde Marokkanen en Turken blijven in dezelfde sectoren geconcentreerd als hun niet-genaturaliseerde tegenhangers. Dit zijn meestal sectoren die de precarie positie van die groepen in de hand werken: veel uitzendarbeid, onderaanneming, ongezonde werkomstandigheden, onregelmatige uren, veel zwartwerk en weinig investering in human capital.

Kortom, een arbeidsmarkt die wordt gekenmerkt door diversiteit en niet langer door etnostratificatie lijkt nog veraf te zijn.

*Sara Vertommen
Albert Martens
K.U. Leuven*

Noten

1. Nomenclatuurcode 11 = werkend in loondienst, 20 = werkzoekend met tussenkomst van de RVA, 30 = niet beroepsactief en 40 = onbekend.
2. Voor uitgebreid cijfermateriaal verwijzen we naar de workingpaper, te verkrijgen op de afdeling Arbeid en Organisatie van het departement Sociologie (K.U. Leuven).

Bibliografie

- Martens, A., Ouali, N., Vertommen, S., Van de maele, M., Dryon, Ph. & Verhoeven, H. (2005). *Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Onderzoek in het kader van het Sociaal Pact voor de Werkgelegenheid van de Brusselaars* [nog niet uitgegeven].
- Okkerse, L. & Termote, A. (2004). Hoe vreemd is vreemd op de arbeidsmarkt, Over de allochtone arbeidskrachten in België. *Statistische studie 111*. Brussel: NIS.
- Verhoeven, H. (2000). *De vreemde eend in de bijt, arbeidsmarkt en diversiteit*. Leuven: WAV Dossier.